א)אמר רבי יוחנן השכים ונפל פסוק לתוך פיו הרי זה נבואה קטנה תנו רבנן ב)שלשה מלכים הם הרואה דוד בחלום יצפה לחסידות שלמה יצפה לחכמה אחאב ידאג מן הפורענות ג׳ נביאים הם הרואה ספר מלכים יצפה לגדולה ג)יחזקאל יצפה לחכמה ישעיה [א] יצפה לנחמה ירמיה ידאג מן הפורענות שלשה כתובים גדולים הם הרואה ספר תהלים יצפה לחסידות משלי יצפה לחכמה איוב ידאג מן הפורענות שלשה כתובים קטנים הם הרואה שיר השירים בחלום יצפה לחסידות קהלת יצפה לחכמה קינות ידאג מן הפורענות הרואה מגלת אסתר נס נעשה לו שלשה חכמים הם הרואה רבי בחלום יצפה לחכמה ראב״ע יצפה לעשירות רבי ישמעאל בן אלישע ידאג מן הפורענות שלשה תלמידי חכמים הם הרואה בן עזאי בחלום יצפה לחסידות בן זומא יצפה לחכמה אחר ידאג מן הפורענות כל מיני חיות יפות לחלום חוץ מן הפיל והקוף והקפוד והאמר מר הרואה ד)פיל בחלום פלא נעשה לו לא קשיא הא דמסרג הא דלא מסרג כל מיני מתכת יפין לחלום חוץ ממר פסל וקרדום והני מילי דחזנהו בקתייהו כל מיני פירות יפין לחלום חוץ מפגי תמרה כל מיני ירקות יפין לחלום חוץ מראשי לפתות והאמר רב לא איעתרי עד דחזאי ראשי לפתות כי חזא בכנייהו חזא כל מיני צבעונין יפין לחלום חוץ מן התכלת °כל מיני עופות יפין לחלום חוץ מן ה)קריא וקפופא וקורפראי: [הגו״ף הגו״ף מעי״ן משיבי״ן ומרחיבי״ן סימן]: ג׳ נכנסין לגוף ואין הגוף נהנה מהן גודגדניות וכפניות ופגי תמרה שלשה אין נכנסין לגוף והגוף נהנה מהן אלו הן רחיצה וסיכה ותשמיש שלשה מעין העולם הבא אלו הן שבת שמש ותשמיש תשמיש דמאי אילימא תשמיש המטה הא מכחש כחיש אלא תשמיש נקבים שלשה משיבין דעתו של אדם אלו הן קול ומראה וריח שלשה מרחיבין דעתו של אדם אלו הן דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים: [חמש״ה ושש״ה ועשר״ה סימן]: חמשה אחד משישים אלו הן אש דבש ושבת ושינה וחלום אש אחד משישים לגיהנם דבש אחד משישים למן שבת אחד משישים לעולם הבא שינה אחד משישים למיתה חלום אחד משישים לנבואה ששה דברים סימן יפה לחולה אלו הן עטוש זיעה שלשול קרי ושינה וחלום עטוש דכתיב 1עטישותיו תהל אור זיעה דכתיב 2בזעת אפיך תאכל לחם שלשול דכתיב 3מהר צועה להפתח ולא ימות לשחת קרי דכתיב 4יראה זרע יאריך ימים שינה דכתיב 5ישנתי אז ינוח לי חלום דכתיב 6ותחלימני והחייני ו)ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתו רפואה אלו הן כרוב ותרדין וסיסין יבשין וקיבה והרת ויותרת הכבד וי״א אף דגים קטנים ולא ז)עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומברין כל גופו של אדם עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו וחליו קשה אלו הן האוכל בשר שור בשר שמן בשר צלי בשר צפרים וביצה צלויה ותגלחת ושחלים והחלב והגבינה והמרחץ וי״א אף אגוזים וי״א אף קשואים תנא דבי ר׳ ישמעאל ח)למה נקרא שמן קשואים מפני שהן קשים לגוף כחרבות איני והכתיב 7ויאמר ה׳ לה שני גוים בבטנך ט)אל תקרי גוים אלא גיים וא״ר יהודה אמר רב אלו אנטונינוס י)ורבי שלא פסק משלחנם לא צנון ולא חזרת ולא קשואין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים לא קשיא הא ברברבי הא בזוטרי ת״ר מת בבית שלום בבית אכל ושתה בבית סימן יפה לבית נטל כלים מן הבית סימן רע לבית תרגמא רב פפא במסאנא וסנדלא כל דשקיל שכבא מעלי בר ממסאנא וסנדלא כל דיהיב שכבא מעלי בר מעפרא וחרדלא: מקום שנעקרה ממנו עבודת גלולים: תנו רבנן כ)א הרואה מרקולים אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו ב מקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים אומר ברוך שעקר עכו״ם מארצנו וכשם שנעקרה ממקום זה כן תעקר מכל מקומות ישראל והשב לב עובדיהם לעבדך ובח״ל אין צריך לומר והשב לב עובדיהם לעבדך מפני שרובה עובדי כוכבים ג רשב״א אומר אף בחוץ לארץ צריך לומר כן מפני שעתידים להתגייר שנאמר 8אז אהפוך אל עמים שפה ברורה דרש רב המנונא ד הרואה בבל הרשעה צריך לברך חמש ברכות ראה בבל אומר ברוך שהחריב בבל הרשעה ראה ביתו של נבוכדנצר אומר ברוך שהחריב ביתו של נבוכדנצר הרשע ה ראה גוב של אריות או כבשן האש אומר ברוך שעשה נסים [ב] לאבותינו במקום הזה ראה מרקולים אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו ו ראה מקום שנוטלין ממנו עפר אומר ברוך אומר ועושה גוזר ומקיים רבא כי הוה חזי חמרי דשקלי עפרא טריף להו ידא על גבייהו ואמר רהוטו צדיקי למעבד רעותא דמריכו מר בריה דרבינא כי הוה מטי לבבל הוה שקיל עפרא בסודריה ושדי לברא לקיים מה שנא׳ 9וטאטאתיה במטאטא השמד אמר רב אשי אנא הא דרב המנונא לא שמיע לי אלא מדעתאי בריכתינהו לכולהו

אמר

השכים. העומד ממטתו ונפל לו פסוק בפיו: שיר השירים. כולו יראת שמים וחבת המקום בלב כל ישראל: רבי ישמעאל בן אלישע. מהרוגי מלכות היה והפשיטו עור קרקפתו בחייו: חוץ מן הפיל והקוף והקפוד. שמשונין במראיהן. קפוד חיה שדומה לקוף ויש לה זנב ארוך ושמה מרטינ״א: דמסרג. מוקף על גביו. וי״א נתון באפסר: חוץ ממר. פשו״ר בלע״ז: פסל. דולוי״ר: דחזנהו בקתייהו. שראויין למלאכתן לחבל ולהשחית: פגי תמרה. שלא בשלו כל צרכן: בכנייהו. במחובר אבל בתלוש סימן הוא למכות כדפשר ליה ל)בר הדיא לרבא קולפי בלעת: תכלת. ירוק הוא ומי שפניו ירוקים חולה הוא מ): קריא. ינג״ץ: קפופא. צואיט״א בלע״ז ויש לה לסתות כלחיי אדם לפיכך הן מגונים: קורפראי. טלפ״א: גודגדניות. צירחי״ש: כפניות. מין תמרים רעים: שמש. חמה זורחת: קול. של מיני זמר או קול ערב של אשה: עטוש. אשטרנוד״ר: מהר צועה. מי שצריך להריק מעיו. הרקת כלי נקראת צעיה שנאמר (ירמיה מח) ושלחתי לו צועים וצעוהו וכליו יריקו במואב כתיב: ותחלימני והחייני. בחזקיה כתיב: תרדין. בלי״ץ: מי סיסין. בשול פולאו״ל: והרת. וידליר״א שהשליל בתוכה: יותרת הכבד. אייבר״ש של בהמה: ומברין. לשון בריאות: ותגלחת. אם מגלח: ווטרי. יפין: מסאנא וסנדלא. סימן יוצאי חוץ הוא שמוציא אחרים מן הבית: עפרא. סימן הוא שרמז להם קבורה: לב עובדיהם. על פושעי ישראל מתפלל: כבשן של אש. אפילו שהוסק בה כבשנו של חנניה מישאל ועזריה: מקום שנוטלין ממנו עפר. מקום יש בבבל שאין בהמה יוצאה משם אם אין נותנים עליה עפר מעפר המקום והוא סימן השמד ומקללותיה של בבל היא. וביסוד מהר״ר יצחק ראיתי שנוטלים משם עפר לנטוע לבניני המקום. וסוף סוף אותו מקום אין בו ישוב ולא זרע ולא נטיעה: גוזר ומקיים. שגזר להשמידה וקיים:

נתקללה

הרואה מרקולים. בתוספתא תנן במקום מרקולים דהכא עבודת כוכבים וה״ה לאו דוקא מרקולים אלא לפי שבמקומו של תנא היו עובדים לה ועתה אין אנו רגילים לברך לפי שאנו רואים אותה בכל יום וכל הנך הרואים אמרו לעיל דהוי משלשים יום לשלשים יום: הרואה מרקולים. פירש ר״י לא ידענא אמאי נקט מרקולים יותר משאר עבודת כוכבים. ונראה לי דה״נ לברך רק במקום שבונים עכו״ם או שהועמדה שם מחדש ולכך נקט מרקולים שרוגמין בה אבנים בכל יום והוי כמגדל עכו״ם אבל לא על עכו״ם קבועה שם מקודם ובירושלמי יש נעקרה עכו״ם ממקום אחד וניתנה למקום אחר במקום שנתנה אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו ובמקום שנעקרה אומר ברוך שעקר עכו״ם מן המקום הזה:

הרואה

עין משפט נר מצוה

כ א מיי׳ פ״י מהלכות ברכות הלכה ט סמג עשין כז טוש״ע או״ח סי׳ רכד סעיף א:

כא ב ג מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ג:

כב ד טוש״ע שם סעיף ג:

כג ה מיי׳ שם טוש״ע שם וסי׳ ריח סעיף ז:

כד ו טוש״ע או״ח סימן רכד סעיף ד:

◆

תורה אור השלם

1. עֲטִישֹׁתָיו תָּהֶל אוֹר וְעֵינָיו כְּעַפְעַפֵּי שָׁחַר: איוב מא י
2. בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב: בראשית ג יט
3. מִהַר צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת וְלֹא יֶחְסַר לַחְמוֹ: ישעיהו נא יד
4. וַיְיָ חָפֵץ דַּכְּאוֹ הֶחֱלִי אִם תָּשִׂים אָשָׁם נַפְשׁוֹ יִרְאֶה זֶרַע יַאֲרִיךְ יָמִים וְחֵפֶץ יְיָ בְּיָדוֹ יִצְלָח: ישעיהו נג י
5. כִּי עַתָּה שָׁכַבְתִּי וְאֶשְׁקוֹט יָשַׁנְתִּי אָז יָנוּחַ לִי: איוב ג יג
6. אֲדֹנָי עֲלֵיהֶם יִחְיוּ וּלְכָל בָּהֶן חַיֵּי רוּחִי וְתַחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵנִי: ישעיהו לח טז
7. וַיֹּאמֶר יְיָ לָהּ שְׁנֵי גֹיִים בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: בראשית כה כג
8. כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם יְיָ לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד: צפניה ג ט
9. וְשַׂמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וְאַגְמֵי מָיִם וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: ישעיהו יד כג

◆

רבינו חננאל

שלשה נכנסין לגוף ואין הגוף נהנה מהן גודגדניות. פי׳ גודגדניות הן הינדקוקי. ובסוף פאה ירושלמי גרגדניות הינדקוקי, ולשון ישמעאל הן, והן עשב שאוכלין הגמלים ולא יאכל אותם אדם אלא ע״י הדחק. וכפניות. הן דקלים ידועים שפירותיהן נאכלין כפניות ואינן מתקיימין להיגמר תמרים. [ששה דברים מרפאין את החולה וכו׳. עשרה דברים מחזירין את החולה לחוליו וכו׳. עי׳ בפי׳ ר״ח ע״ז כט, א]. [ויאמר ה׳ לה שני גוים בבטנך. שני גאים בדור אחד, זה אנטונינוס ורבי, שלא פסק משולחנם לא חזרת ולא קישות, קשואים קטנים, ולא צנון].

◆

רב נסים גאון

הרואה ר׳ עקיבא בחלומו יצפה לחסידות. איתא בפרק כל ישראל יש להן חלק (דף קי) שנא׳ אספו לי חסידי אלו ר׳ עקיבא וחבריו שמסרו נפשם לזביחה על דברי תורה ואמרי׳ (שם) אמר רבה בר בר חנה שבקה ר׳ עקיבא לחסידותיה: הרואה ר׳ אלעזר בן עזריה יצפה לחכמה לפי שנתמנה בישיבה והוא בן י״ח שנה והיה הוא כבר חכם מאד כמו שאתה מוצא (חגיגה דף ג) אמר ר׳ יהושע עליו אין דור יתום שר׳ אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו ואמרו בשבחו (גיטין דף סז) ר׳ אלעזר בן עזריה קופה של בשמים כלומר שהיה מאסף החכמות ומסדר אותם ושנינו (סוטה דף מט) משמת ראב״ע בטלה עטרת החכמים ואע״פ שר״ע הגיע למעלה יתירה וגדולה בחכמה שאמרי׳ משה רבינו כשהראוהו הקב״ה דורות העתידין כשראה את ר׳ עקיבא אמר לפני הקב״ה רבש״ע יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה ע״י כמפורש בפ׳ שהקומץ את המנחה (מנחות דף כט) מיהו לא הצריך ללמוד ולגרוס עד שהיה בן מ׳ שנה כמו שאמרו (בשלהי ספרי) ר׳ עקיבא למד תורה בן מ׳ שנה ושימש את החכמים מ׳ שנה

רב ניסים גאון (המשך)

ופרנס את ישראל מ׳ שנה ואפשר שחסידותו היתה יתירה על חכמתו ולפיכך הוא משובח בחסידות: ר׳ ישמעאל בן אלישע ידאג מן הפורענות מפני שבימיו היו ישראל עומדין בצרות וגזירות ומלחמות בסוף זמן בית שני וכבר נשבה בנערותו ופדאהו ר׳ יהושע בן חנניה כמפורש בפ׳ הניזקין (גיטין דף נח) מעשה בר׳ יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול של רומי אמרו לו תינוק אחד יש בבית הסוהר כו׳ אמרו לא זז משם עד שפדאו בממון הרבה לא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל ומנו ר׳ ישמעאל בן אלישע ואיתא בסוף גמ׳ דהוריות דבני מערבא ושימש בכהונה גדולה כדאמרי׳ בפ׳ מאימתי קורין (דף ז) תניא אמר ר׳ ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי לבית קה״ק להקטיר קטורת לפני לפנים וקודם חרבן הבית נהרג עם רבן שמעון בן גמליאל דתניא במכילתא דר׳ ישמעאל כשנהרג ר׳ שמעון ור׳ ישמעאל אמר להן ר׳ עקיבא לתלמידיו התקינו עצמכם לפורענות שאילו טובה עתידה לבא בדורנו בתחלה לא היו מקבלין אותה אלא רבן שמעון ור׳ ישמעאל ועכשיו גלוי לפני מי שאמר והיה העולם שפורענות גדולה עתידה לבוא בדורנו ותסתלק אלו מביניותינו שנא׳ (ישעיה נז) הצדיק אבד וגו׳ ובפ׳ עגלה ערופה (דף מח) ובפ׳ דיני ממונות דתחלת סנהדרין (דף יא) אמרי׳ ת״ר משמתו

מסורת הש״ס

א) [לעיל נה: וקל״ע], ב) [אדר״נ פ״מ ופ״ם], ג) [באדר״נ פ״מ ה״ג ליתא וכוה אתי ספיר שלשה גבורים], ד) [לעיל נו:], ה) [גי׳ הערוך קריא כוס וינשוף תרגום קריא וקפופא], ו) לעיל מד: ע״ג כט., ז) [לעיל מ.], ח) [ע״ג יא. וכט.], ט) [בכל הספרים ומקומות כתיב גיים וקרי גוים ומגוה להסביר], י) [פי׳ תו׳ ע״ג יא. ד״ה לצנון], כ) [תוספתא פ״ו ה״ד], ל) [לעיל נו.], מ) [פי׳ יומא פד.].

◆

גליון הש״ס

גמ׳ כל מיני עופות. עי׳ נדה דף כ״ג ע״א בתוד״ה קריא שסי׳ להם גירסא אחרת בזה:

◆

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ (ישעי׳ יצפה לנחמה) תא״מ: [ב] שם שעשה נסים לאבותינו. נ״ל לצדיקים:

◆

לעזי רש״י

מרטינ״א [מרטורינ״א]. נמייה. פשו״ר [פושויי״ר]. מעדר. דולוי״ר [דולידויר״א]. מעצר (מעין גרזן). ינג״ץ. סוג של ינשוף. צואיט״א. ינשוף. טלפ״א. חולד. צירחיי״ש [צירישי״ש]. דובדבנים. אשטרנודי״ר [אישטירנודי״ר]. עיטוש. בליי״ץ. סלק. פולאו״ל [פוליו״ל]. מנתה (צמח). וידליר״א [וידילורי״א] רחם (של חיה). אייבר״ש [איבר״ש]. סרעפת.

◆

מוסף רש״י

וסיסין. תבשיל של פולאו״ל (לעיל מד:) לו: פולאו״ל יבש שורה במים ושותה (ע״ז כט.). והרת. ולדורי״א שהולד נולד בו (לעיל שם) לו: לחמה של בהמה (ע״ז שם). ויותרת הכבד. טרפשא דכבדא פקורן אייבר״ש (לעיל שם וע״ז שם). ושחלים. מין מאכל (גיטין נז.). שני גוים. גיים כתיב וקרינן גוים (ע״ז יא.) אנטונינוס ורבי. זה לא מעמו וזה לא מיעקב (שם).